

כותרת: מהי קבוצה - Smith, Mark K. 'What is a group?'

הכותב/ת: אהוד רביב (תרגום לעברית, 2015)

מתורגם מ: Smith, Mark K. (2008). 'What is a group?', *the encyclopaedia of informal education*. [www.infed.org/mobi/what-is-a-group/]. Retrieved: 23.9.2015].

קבוצות הן חלק בסיסי של החיים החברתיים. כפי שנראה בהמשך, קבוצות יכולות להיות מאד קטנות: רק שני אנשים, או גדולות מאוד. הן יכולים להיות בעלות ערך רב לחבריהן ולחברה בכללותה, אבל יש בהן גם בעיות משמעותיות וסכנות גדולות. כל זה הופך אותן למוקד חיוני למחקר, בדיקה ופעולה. במאמר זה ברצוני לבחון כמה מהגדרות המפתח של קבוצות, לסקור דרכים לסיווג קבוצות, לחקור מימדים חשובים של קבוצות, ולהתבונן על התפתחותן של קבוצות לאורך זמן.

התפתחות המחשבה על קבוצות

עצם הנושא של כיצד להגדיר "קבוצה" ומאפיינים או רעיונות שבהם אנחנו משתמשים כדי לדון בקבוצות, שימשו נושא לויכוח במשך שנים רבות. המשמעות של קולקטיבים כמו משפחות, מעגלי ידידות, שבטים וחמולות כבר מוכרים זמן רב, אבל רק במאה האחרונה החלו קבוצות להיחקר באופן מדעי והתפתחה תיאוריה סביב נושא זה (מילס, 1967: 3). בעשור האחרון של המאה התשע-עשרה, אמיל דיוורקהיים ביסס את התפיסה לפיה הזהות של היחידים כרוכה בהשתייכותם הקבוצתית. גוסטב לה-בון טען כי אנשים משתנים בהתאם להצטרפותם לקבוצות, כגון ההשתייכות ל"המון". קרוב יותר לזמננו סוציולוגים בצפון אמריקה כמו צ'רלס הורטון קולי (1909) החלו לבנות תיאוריות על נושאים ספציפיים יותר הקשורים לקבוצות. שתי דוגמאות ידועות הן (1927) התצפיות של פרדריק ת'ראשר על חייהם של חברי כנופיה והמחקר של א.מ. של (1933) על מערכות יחסים לא פורמאליות בין העובדים בצוותי עבודה. היבטים מהותיים נוספים הנוגעים לדרכי התערבות בקבוצות התחדשו ע"י קורט לוין (1948; 1951) שהתבונן באיכויות הדינמיות של קבוצות וביסס כמה מן פרמטרים החשובים בכל קשור לדרך בה קבוצות עתידות היו להיחקר.

ככל שהעניין בתהליכים קבוצתיים ובדינמיקה של קבוצה התפתח והעניין בה התגבר (ובמיוחד מאז 1980), בסיס המחקר של התחום התחזק. באופן צפוי, הזירות העיקריות למחקר של קבוצות, ולניסוח תאוריות עליהן, המשיכו להיות סוציולוגיה ופסיכולוגיה חברתית. במקביל למאמץ הכללי להבין את ההתנהגות האנושית – מדוע אנשים מצטרפים לקבוצות ומה הם מקבלים מהן (גם טוב וגם רע) – למחקר של קבוצות היה השפעה ישירה על הפרקטיקה (תחום העשייה) במספר תחומי חיים. אולי הברור ביותר מביניהם הוא תחום העבודה – בנוגע להקשרים ולשיטות העבודה עם צוותים (במקומות עבודה). אבל ידע מחקרי זה פעל גם כמניע להתפתחות בתחומי החינוך, הטיפול (הפסיכולוגי), העבודה הסוציאלית, והפעולה החברתית (social action) המבקשת ליצור שינוי חברתי.

"קבוצה" - הגדרה

ככל שחוקרים העמיקו בחקר השיטתי של חיים קבוצתיים, מוקדים נוספים של ענין עלו. כמה פסיכולוגים חברתיים, למשל, הסתכלו על הדרכים שבהן, למשל, אנשים שעובדים בנוכחותם של אחרים נוטים לשפר ביצועים (אולפורט, 1924). אחרים הביטו בהיבטים שונים של התהליך הקבוצתי. קורט לוין (1948), למשל, מצא שכמעט כל הקבוצות התבססו על תלות הדדית בין חבריהם – ומאפיין זה קיים גם אם הקבוצה הייתה גדולה או קטנה, מובנית באופן פורמלי או בלתי מובנית ובעלת מבנה רופף, או קבוצה המתמקדת בפעילות מסוג כזה או אחר. בקטע מפורסם לוין כתב, "אין זה הדמיון או השוני של אנשים שגורם להתהוות קבוצה, אלא התלות ההדדית של הגורל המשותף" (לוין, שם: 165). במילים אחרות, קבוצות נוצרות במובן הפסיכולוגי, משום שאנשים מבינים שהם "באותה הסירה" (בראון 1988: 28). עם זאת, טוען לוין, אפילו משמעותי יותר מזו לתהליך קבוצתי, הוא החלק של תלות הדדית מסוימת במטרות של חברי הקבוצה. כדי לבצע משהו, לעתים קרובות יש צורך לשתף פעולה עם אחרים. תלות הדדית הפכה להיות מרכיב משמעותי באופן שבו חוקרים רבים הגדירו קבוצה (למשל, קרטרייט וזנדר, 1968). אחרים שמו דגש על האופן אנשים מסווגים את עצמם כשייכים (או לא שייכים) לקבוצה מסוימת (טרנר, 1987), או בעלי זהות משותפת (בראון, 1988). חוקרים אחרים שמו דגש על דרכי תקשורת בין חברי הקבוצה ועל מפגשים פנים-אל-פנים (הומנס, 1950), על המטרה של הקבוצה (מילס, 1967), על המבנה שלה וכן הלאה.

נקודת התחלה לדיון הנוכחי, מצאתי את ההגדרה של פורסיית (2006) כמועילה ביותר:

Hundreds of fish swimming together are called a *school*. A pack of foraging baboons is a *troupe*. A half dozen crows on a telephone line is a *murder*. *Agam* is a group of whales. But what is a collection of human beings called? *Agroup*. [C]ollections of people may seem unique, but each possesses that one critical element that defines a group: connections linking the individual members.... [M]embers are linked together in a web of interpersonal relationships. Thus, a group is defined as *two or more individuals who are connected to one another by social relationships*. (D.R. Forsyth, 2006: 2-3)

יש להגדרה זו את היתרון שהיא מפגישה שלושה יסודות: **מספר האנשים המעורבים, הקשר ביניהם, ומערכת היחסים ההדדית ביניהם**. כאשר אנשים מדברים על קבוצות, הם לעתים קרובות מתארים קבוצות עם שני חברים (דיאדה) או שלושה חברים (טריאדה). לדוגמא, צוות עבודה או קבוצת מחקר, מורכבים לעיתים קרובות משניים או שלושה אנשים. עם זאת, קבוצות יכולות להיות מורכבות מאוסף גדול מאד של אנשים. כאלה הם **קהל** או **קהילה דתית** או **התקבצות-יחד של אנשים**. כפי שניתן לצפות, יש הבדלים בהיבטים מסוימים של התנהגות בין קבוצות קטנות וגדולות יותר (ראו להלן), ולמרות זאת ישנם קווי דמיון רבים משותפים ביניהן.

סוגים של קבוצות

ישנן דרכים שונות של לסיווג קבוצות, לדוגמה במונחים של המטרה או המבנה שלהן, אבל שתי קבוצות של אבחנות הוכיחו עצמן כיעילות ביותר עבור אנשי מקצוע וחוקרים. אלה הם הסיווגים המתבססים על האבחנות בין -

1. קבוצה ראשונית וקבוצה משנית.
2. קבוצות מתוכננות וקבוצות מתהוות.

קבוצות ראשוניות וקבוצות משניות

צ'ארלס הורטון קולי (1909) ביסס את האבחנה בין קבוצות ראשוניות וקבוצות משניות (בלשונו: "קבוצות גרעין").

קבוצות ראשוניות הן אשכולות של אנשים, כמו משפחות או קבוצות של ידידים קרובים, שבהם מתקיימת אינטראקציה קרובה, פנים אל פנים ואינטימית. לעתים קרובות יש בהן גם רמה גבוהה של תלות הדדית בין החברים. קבוצות ראשוניות הן גם האמצעי העיקרי **לסוציאליזציה** ("חיברות") בחברה, המקום העיקרי שבו עמדות, ערכים ואוריינטציות מתפתחים ונספגים.

קבוצות משניות הן אלה שחבריהן הם רק לעתים נדירות, אם בכלל, במגע ישיר. הן לעתים קרובות קבוצות גדולות ובדרך כלל מאורגנות באופן רשמי. איגודים מקצועיים או מועדונים שההשתייכות אליהם היא בתשלום, הם דוגמאות לקבוצות כאלה. הם מקום חשוב לסוציאליזציה, אבל התפקיד שלהן משני ביחס לקבוצות הראשוניות.

הבחנה זו מועילה במיוחד, כאשר מנסים לחשוב אילו סביבות הן המשמעותיות ביותר לצורך **סוציאליזציה** (חיברות), התהליך של הלמידה כיצד להפוך לחברים של חברה באמצעות הפנמת נורמות וערכים חברתיים, ולמידה באמצעות ביצוע התפקידים החברתיים השונים שלנו). ההבחנה מסייעת להסביר את ההשפעה המוגבלת של הלימודים בבתי ספר בחלק מן התחומים החשובים של החיים החברתיים (רק לעיתים רחוקות מורים עובדים בצורה ישירה עם קבוצות ראשוניות). חלק מהפוטנציאל של מחנכים בלתי-פורמליים ואנשי חינוך חברתי קשור לעובדה שהם עובדים עם שני הסוגים – גם עם קבוצות ראשוניות, כמו משפחות ומעגלי ידידות קרובים.

קבוצות מתוכננות וקבוצות מתהוות (בלתי מתוכננות)

לצד הדיון בקבוצות ראשוניות ומשניות, התעוררה במחקר ההכרה שקבוצות נוטות להתחלק לאחת משתי הקטגוריות הרחבות הבאות:

קבוצות מתוכננות. קבוצות שתוכננו במיוחד לצורך השגת מטרה מסוימת - בין אם על ידי החברים שלהן, או על ידי אדם חיצוני, קבוצה או ארגון מסוימים. לדוגמה: קבוצה לטיפול בנשים נפגעות תקיפה מינית, כיתת מב"ר, ועדה בקיבוץ [דוגמאות: א.ר.].

קבוצות מתהוות (בלתי מתוכננות). קבוצות נוטות להתהוות באופן ספונטני כאשר אנשים מוצאים את עצמם יחד באותו המקום, או כאשר מספר אנשים מגיעים להיכרות משותפת בהדרגה, באמצעות שיחה ואינטראקציה על פני תקופה של זמן (קרטריוט וזנדר, 1968). למשל: קבוצת אנשים הנוסעת יחד באותו אוטובוס, קבוצת אנשים המתנינה בתור לקופה בסופר, קבוצת צופים בסרט וכו'.

כפי שהגדיר זאת פורסיית (2006: 6) "אנשים מייסדים" (found) קבוצות מתוכננות, אבל לעיתים קרובות הם מוצאים (find) קבוצות מתהוות". חוקרים משתמשים לעיתים במונח "קבוצות שנוצרו" בניגוד ל"קבוצות טבעיות" כדי לתאר את שני הסוגים הללו, אבל המונח "טבעיות" הוא די מטעה משום שהתפתחות קבוצות טבעיות בהחלט יכול לכלול את האלמנט של כוונה מצד המשתתפים.

לאחרונה התחדדה האבחנה בין קבוצות מתוכננות וקבוצות מתהוות ע"י הצגת השאלה האם הקבוצה נוצרה ע"י כוחות פנימיים או חיצוניים. לפיכך, Arrow et.al. (2000) טענו כי יש להבחין בין קבוצות מתוכננות שתוכננו על ידי אנשים וארגונים מחוץ לקבוצה וכאלה שתוכננו על ידי אדם או אנשים שנמצאים בתוך קבוצה.

כמה יתרונות וסכנות של קבוצות

כפי שכבר ראינו, קבוצות מאפשרות לחבריהן את ההזדמנות לעבוד יחד על פרויקטים ומשימות משותפים. הן גם מאפשרות להם לפתח פעילויות מורכבות יותר ובקנה מידה גדול יותר. ראינו גם כי קבוצות יכולות להיות גם -

- מקום שבו יכולה להתרחש סוציאליזציה ותהליכים חינוכיים - המאפשרים לאנשים לפתח תחושה של זהות ושייכות, להעמיק את הידע, המיומנויות, הערכים והעמדות.
- מקומות שבהם יחסים יכולים להיווצר ולגדול, ושבם אנשים יכולים למצוא עזרה ותמיכה.
- סביבה שבה החוכמה עשויה לפרוח. כמו שטען סוריבייצקי (2004), זהו לעתים קרובות המקרה שבו "הרבים חכמים יותר מהמעטים".

עם זאת, יש גם חסרון לכל זה. הסוציאליזציה שהם מציעים עשויה להיות מגבילה מאוד ומזכאת לחלק מחברי הקבוצה. קבוצות עלולות להפוך גם להפוך לסביבה שמסייעת להתפתחות קונפליקט בין-אישי. יתר על כן, הגבולות הנוצרים סביב קבוצות כרוכים פעמים רבות בתהליך של הזדהות אנשים מסוימים (לעתים לרעתם) ויצירת קונפליקט בין-קבוצתי. יש גם מחקרים המראים כי קבוצות עלולות להשפיע לרעה על שיקול דעתם של היחידים ולהוביל אותם לקבלת החלטות מזיקה (כמה פרשנים כינו זאת "חשיבה קבוצתית". לדוגמה: הניסוי של מילגרם. א.ר.).

מסיבות אלה אנחנו צריכים להיות מסוגלים להעריך את מה שקורה בקבוצות - ולפעול כדי שפעולתן תהיה יותר מועילה מאשר מזיקה לחבריהן ולחברה כולה.

כמה מימדים מרכזיים של קבוצות

אלה העוסקים בחקר השיטתי של תהליכים קבוצתיים ודינמיקה של קבוצות השתמשו בדרכים שונות כדי לצפות בהתנהגות בקבוצות ולהגיע לתובנות הנוגעות לחוויותיו של הפרט בקבוצה. חלקם ניסו לקבל מבט 'פנימי' באמצעות תצפית משתתפת והשתלכות בשיחות. אולי הדוגמה הידועה ביותר לכך היתה המחקר של ו.פ. וייט (1943) על חבורת רחוב. אחרים השתמשו בצורות סמויות יותר של התבוננות, כגון תצפיות או ראיונות. דוגמה קלאסית לסוג של תכנית להתבוננות בקבוצות בדרכים יותר מובנות היא של ר.פ. ביילס "ניתוח תהליכי אינטראקציה" (1950) המנתחת התנהגות קבוצתית בעזרת 12 מרכיבים.

כל המחקר הזה, והאוריינטציות המנוגדות שמהן הוא שואב, יצר רעיונות שונים לגבי השאלה 'מה לחפש בקבוצות', ובמיוחד בנוגע לכוחות המשפיעים על תהליכים קבוצתיים ודינמיקה בקבוצה. אני רוצה להדגיש חמש מהן:

- אינטראקציה בקבוצה
- תלות הדדית בקבוצה
- מבנה הקבוצה
- מטרות הקבוצה
- לכידות קבוצתית וגיבוש קבוצתי.

צורת מיון זו, המתבססת על פורסיית (1990: 8-12; 2006: 10-16), נראית לי הדרך היעילה ביותר להתחיל את ההתבוננות בקבוצות.

אינטראקציה בקבוצה

ביילס (1950, 1999) תפס את המיון של התערבויות חברתיות במונחים של הדרכים שבהן היתה להן השפעה על התהליך הקבוצתי – ובמיוחד המידה שבה הן התייחסו לנושא "ההתמודדות עם המשימה" או "ההתייחסות למשתתפים אחרים" (בראון, 1988: 19). אבחנה זו התבררה כאחת התרומות בעלות הערך הגדול ביותר למחקר בנושא קבוצות.

"אינטראקציה משימתית" ניתן להגדיר ככוללת את "כלל ההתנהגות הקבוצתית המתמקדת בעיקר בעבודה הקבוצתית, בפרוייקטים, בתוכניות וביעדים" (פורסיית, 2006: 10).

"אינטראקציה של יחסים" (או אינטראקציה חברתית-רגשית) סובבת סביב ההיבטים החברתיים והבין-אישיים של חיי קבוצה.

[גישה דומה באה לידי ביטוי באבחנה בין "קבוצות תוכן" ו"קבוצות תהליך". בסוג הראשון האינטראקציות נבחנות על פי מידת תרומתן להשגת התוכן או המטרות (לדוגמה: קבוצת "אלכוהוליסטים אנונימיים", AA). בסוג השני התוכן כמעט שאינו משחק תפקיד: תשומת הלב מופנית כלפי התהליך הקבוצתי ומידת תרומתו לפרט. זהו המאפיין העיקרי של קבוצות טיפוליות. לדוגמה: קבוצות העוסקות בלימוד מיומנויות חברתיות. א.ר.]

אבחנה זו מצאה את דרכה להיבטים שונים של הפרקטיקה - למשל כשחושבים על מנהיגות בקבוצות (האם המנהיגים מתמקדים במבנה הקבוצה או בפעולות שמטרתן עשייה, או על הרגשות והצרכים של חברי הקבוצה) (Hersey and Blanchard, 1977). בדומה לכך, כך ניתן לסווג פעולות לכאלו העוסקות במשימה הקבוצתית או בתחזוקה של הקבוצה (לעיתים תוארו גם כהתערבויות אינסטרומנטליות או אקספרסיביות-הבעתיות) (בראון, 1994: 71).

תלות הדדית בקבוצה

R.S. Baron (2003: 139) טען כי תכונה בסיסית של קבוצות היא העובדה שלעיתים קרובות חברי קבוצה תלויים לא רק בפעולות שלהם-עצמם, אלא גם במעשיהם של חברים אחרים בקבוצה. הרגשות, החוויות והפעולות של חבר אחד בקבוצה יכולים להיות מושפעים, באופן מלא או חלקי, על ידי אחרים. מורטון דויטש (1949), אחד מתלמידיו של ליון, טען שכאשר כאשר מסתכלים על שיתוף פעולה ותחרות בקבוצות, ניתן להגיע לאבחנה הבאה: קיים הבדל בין תלות הדדית חברתית, אשר מתקיימת כאשר אנשים חולקים מטרות משותפות והתוצאות אליהן מגיע כל אדם מושפעות מהפעולות של אחרים, לבין תלות חברתית שבה "התוצאות של אדם אחד מושפעות מהפעולות של אדם שני אבל לא להיפך" (ג'ונסון וג'ונסון 2003: 94). (תלות במודל של רשת ותלות במבנה ליניארי. א.ר.)

מבנה הקבוצה

בחלק זה אנו הולכים בעקבות פורסיית (2006: 11) המגדיר את מבנה קבוצה כ"נורמות, תפקידים ודפוסים יציבים של יחסים בין חברי הקבוצה".

גודל קבוצה. שיקול ברור, אבל קריטי הוא הגודל של הקבוצה. קבוצות גדולות נוטות לתפקד באופן שונה במספר היבטים חשובים מקבוצות קטנות יותר. לדוגמא, לגודל ישנה השפעה על התקשורת בקבוצה. בקבוצות קטנות שיעור גבוה יותר של אנשים צפויים להשתתף או להיות מעורבים. יש יותר זמן לכל אחד לבטא את עצמו. ההשתתפות בשיחה בקבוצה קטנה אמורה להיות פחות מעוררת חרדה מאשר בקבוצה גדולה. בנוסף, קבוצות גדולות נוטות לכלול אנשים עם מגוון גדול יותר של מיומנויות מאשר בקבוצות קטנות, דבר המאפשר יותר התמחות בעבודה וחלוקת תפקידים משוכללת יותר. קבוצות גדולות יותר יכולות גם לאפשר לנו להרגיש יותר אנונימיים. היבט אחד של תופעה זו היא הסכנה שאנשים ירגישו יותר בודדים בקבוצות גדולות. היבט מעשי אשר נחקר רבות הוא מה שקרוי "בטלנות חברתית" (Social) - **Loafing** (לטנייה, ויליאמס והרקנס, 1979. א.ר.) - "כתוצאה מכך, אנו עשויים להפגין אחריות חברתית פחות גדולה ... אשר עלולה להוביל לפחות מעורבות במשימה ולמורל נמוך יותר אצל חלק גדול מחברי הקבוצה בהתאם לעלייה בגודל הקבוצה" (Baron et.al., 2003:7).

נורמות בקבוצה. נורמות הן כללי התנהגות המראים מהם העמדות וההתנהגויות הראויות או הנדרשות במצבים חברתיים מסוימים. הם מבטאים את הציפיות המשותפות של ההתנהגות בקבוצה. עם זאת, ברגע שאנחנו מדברים על התנהגות מצופה, אין זה אומר שהתנהגויות המנוגדות לנורמות אינן מתרחשות במציאות. לדוגמא, אנו יכולים לצפות שתתקיים רמה מסוימת של אלימות במרכזי ערים במקומות כמו בארים ומועדונים, אבל רוב האנשים כנראה היו אומרים שזה לא צריך לקרות.

"לאמונות משותפות המבוססות מבחינה חברתית לגבי מה נורמלי, מה נכון, מה אמיתי, מה מוסרי ומה טוב, יש השפעות חזקות על המחשבות ועל הפעולות של חברי קבוצות" (Baron et.al., 2003:6). נורמות קבוצתיות מתפתחות בקבוצות לעיתים קרובות מכיון שהן הכרחיות לקבוצה לצורך הישרדות או השגת המטרות. החיים בקבוצה תלויים **באמון** ובמידה מסוימת של **נאמנות** לקבוצה. שני אלה אינם יכולים להתקיים ללא נורמות, מכיון שנורמות מספקות קודים של התנהגות שהופכים את החיים החברתיים ליותר ניתנים לחיזוי וליעילים יותר (ברון, שם). הנורמות גם מסייעות לצמצום אי-הוודאות במצבים קשים ומסייעות לקידום האינטראקציות בין החברים (משום שברור לכל הצדדים מה מצופה מהם וכיצד יש לנהוג במצבים משתנים, א.ר.).

תפקידים. "תפקיד" הוא מכלול הציפיות והתכונות הקשורות למעמד חברתי. בקבוצות, אנשים מצפים לסוגים מסוימים של התנהגות מאלה שהם רואים כמנהיגים, למשל. מושגים שונים נטבעו במחקר כדי לציין תפקידים בקבוצה, למשל: "הנותן מידע", "המשכין שלום", "המתעד" וכן הלאה. כמה מהגדרות אלה עשויות להיות מועילות, כמה אינן מועילות, אך מה שאינו יכול להיות שנוי במחלוקת הוא המשמעות של התפקיד בקבוצה. ברור שבקבוצות אנשים שונים ממלאים תפקידים שונים. לפעמים אלה תפקידים שהוקצו להם (כגון כשהם חברים בועדות), ולפעמים הם נוצרים במהלך האינטראקציה הקבוצתית. כפי שהגדירו זאת ג'ונסון וג'ונסון (2003: 24) "תפקידים מגדירים את המבנה הפורמלי של הקבוצה ומבדילים את העמדה של משתתף אחד [ביחס לשאר חברי הקבוצה, א.ר.] מן העמדה של משתתף אחר". באופן קריטי, תפקידים חברתיים שונים קשורים לעיתים קרובות לדרגות שונות של מעמד (סטטוס) וכוח בתוך הקבוצה.

מטרות הקבוצה

זהו גורם ברור, אבל לפעמים מתעלמים ממנו בתהליכים קבוצתיים ובדינמיקה של קבוצה. למעשה, הוא הסיבה לכך שהקבוצה קיימת. מהי משמעות המטרה עבור לחבריה? מהו התפקיד שלה? כיצד היא נוצרה? אלווין זנדר (1985: 13-1) הראה, כי המבנה הקבוצתי שנוצר תלוי פעמים רבות במטרה שלה. יתר על כן, לקבוצה עשויות להיות מספר מטרות בעת ובעונה אחת, חלקן עשויות להיות סותרות, ועל כן הן עשויות להפוך למוקד של מתיחות בין חברי הקבוצה.

מטרות הקבוצה הן האידיאלים של הקבוצה - הן המטרות הסופיות המבוקשות על ידי הקבוצה וחבריה. הן כרוכות ביצירת **חזון משותף** (ג'ונסון וג'ונסון 2003: 73). בלי מחויבות להשגת המטרות המשותפות הקבוצה לא תשרוד או לא תהיה יעילה (בנסון 2001: 66). לפיכך, ישנה משמעות רבה למה שאנו מכנים "מבנה המטרה". כאן ההבחנה העיקרית היא בין **מבני מטרה שיתופיים ומבני מטרה תחרותיים**:

מבנה מטרה שיתופי מתפתח כאשר המטרות האישיות של חברים גלויות ודומות... **מבנה מטרה תחרותי** עולה כאשר המטרות האישיות של חברים מוסתרות או נראות כשונות או מנוגדות (בנסון 2001: 67). **אג'נדות נסתרות** (אג'נדה = סדר יום, תכנית. א.ר.) יכולות להיות מאוד הרסניות ולהוביל לסכסוך בקבוצה.

לכידות הקבוצה

פורסייט (2006: 13) טוען ש "קבוצות הן לא רק אוסף מצטבר של יחידים העומדים בפני עצמם. קבוצות הן ישויות חברתיות מאוחדות. לא ניתן להבין קבוצות בכללותן אם מתבוננים רק על הפרטים שבתוכן בנפרד". הרעיון של **לכידות קבוצתית** - הכוחות או הקשרים שהופכים אנשים יחידים לקולקטיבי - הוא יסוד הכרחי ליכולת להעריך קבוצות. בחלק מהקבוצות הכוח של הקשר, אותם רגשות שיש לחברי קבוצה זה כלפי זה, והמידה שבה הם מוכנים לשתף פעולה כדי להשיג את המטרות שלהם, יהיה מועט. במקרים אחרים הקשרים בין חברי הקבוצה נראים כחזקים. כאן המילה "נראים" היא משמעותית: בהחלט יתכן שקבוצה איננה נחוות ע"י חבריה כבעלת שיתוף-פעולה טוב, אבל הן חברי הקבוצה והן אלה המתבוננים בה מבחוץ עשויים לראות בה גוף חברתי, בעל שלמות.

בשנים האחרונות התפתחה כתיבה מחקרית רבה סביב המושג '**group entitativity**' - המידה שבה משהו נראה כישות [חברתית] מאוחדת. ניתן גם לחשוב על כך **כמידת הקבוצתיות** (groupness) של אנשים שבהם אנחנו צופים (בראון, 1999). ד.ט. קמפבל (1958) השתמש לראשונה במונח entitativity. הוא טען שכאשר קבוצות הופכות לקבוצות-ממש, יש להן המאפיינים של ישויות (entities) (פורסייט, 2006: 15). קמפבל ביסס את הניתוח שלו על חקירת האופן שבו המוח פועל כאשר הוא מחליט שיש להתייחס אל דבר מה כאל "שלם" ("גשטלט", או משהו שלא ניתן לתאר כסכום של חלקיו הבודדים), ומתי דבר מה הוא "אוסף של אלמנטים הקשורים באופן אקראי" (פורסייט, 2006: 15). לפי קמפבל, כאשר מתבוננים באנשים הנמצאים יחד במקומות מסוימים, שלושה רמזים עיקריים עשויים להוביל אותנו למסקנות על קיומה של entitativity:

גורל משותף - המידה שבה אנשים מרגישים שלעובדה שהם יחד יהיו תוצאות משותפות או קשורות אלו לאלו.

דמיון - המידה שבה האנשים נוקטים באותן התנהגויות משותפות או דומות זו לזו.

קירבה - המרחק בין היחידים בתוך קבוצת האנשים הנמצאים יחד (מתואר בפורסייט 2006: 15)

אם כך, כאשר אנו מתבוננים באנשים היושבים סביב שולחן בבית קפה או בכאר - אנחנו מסתכלים על המידה שבה הם **עושים דברים ביחד**, למשל: צוחקים, משוחחים, זנים בדברים. אנחנו בודקים האם הם **מתנהגים** בצורה דומה או האם ניתן **לחוש שיש להם משהו משותף**. לדוגמה: האם ניכר דמיון ביניהם באופן הלבוש, החפצים שהם נושאים וכן עד כמה קרוב זה לזה הם יושבים יחד.

התפתחות קבוצה

קבוצות משתנות על פני רצף הזמן. יש משמעות אמיתית באמירה שקבוצות הן יצורים חיים. הן נוצרות, הן פועלות ואז הן מתות. תופעה זו הובילה לגיבוש מגוון רחב של מודלים תיאורטיים הנוגעים לתהליכים התפתחותיים בקבוצה. רוב החוקרים הניחו שקבוצות עוברות מספר שלבים או מצבים, אם הן קיימות במשך תקופה ארוכה. ברור, למשל, שאנשים בקבוצה רוצים לדעת משהו על החברים האחרים; ברור שאנשים צריכים לפתח מידה מסוימת של תלות הדדית כדי שהקבוצה או הצוות יוכלו לממש את משימותיהם ולתת תחושת סיפוק לחבריהן; ברור שקבוצות חייבות ללמוד כיצד להתמודד עם קונפליקטים אם הן רוצות לשרוד. המודל המשפיע ביותר בנושא התהליך ההתפתחותי של קבוצות וצוותים, במיוחד עבור אנשי מקצוע, הוא זה של B.W. Tuckman (1965).

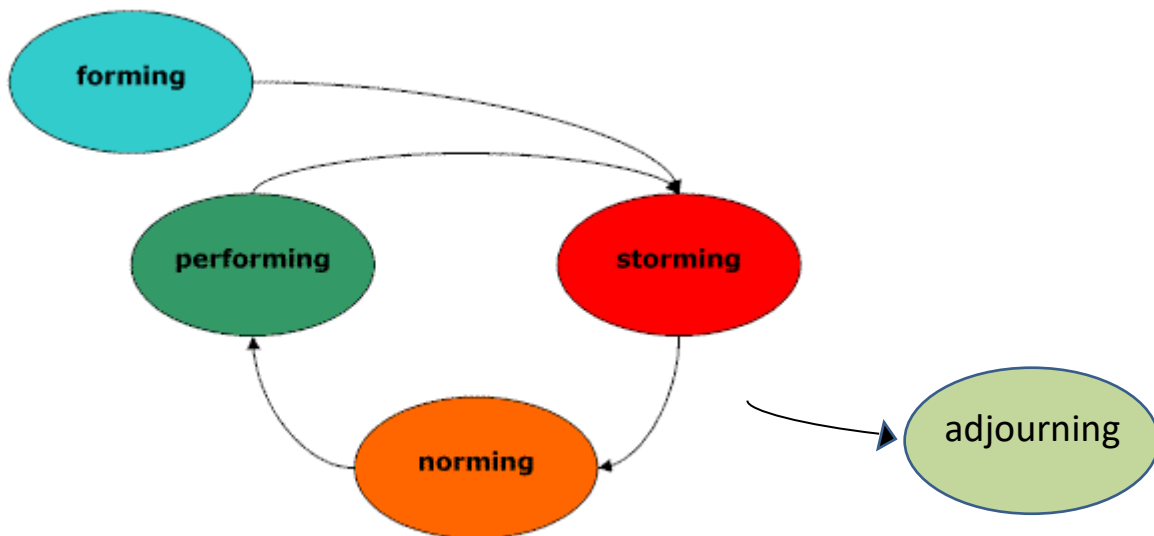
לפי טאקמן, התפתחות קבוצה מתנהלת בשלבים הבאים:
היווצרות (forming).

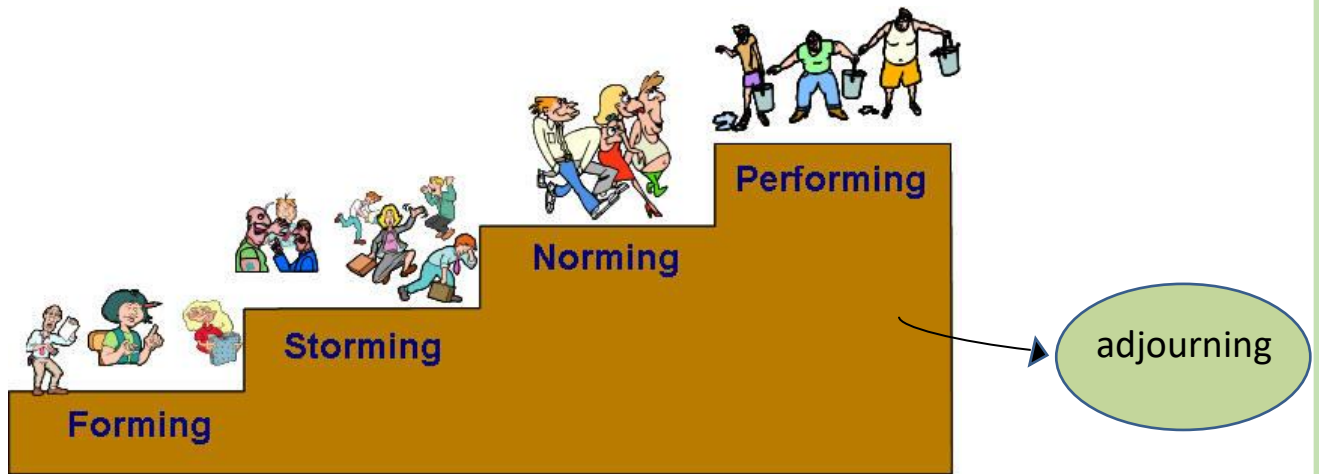
סערה או הסתערות (storming)

היווצרות נורמות (norming)

פעולה, ביצוע (performing)

וסיים (adjourning). שלב זה נוסף מאוחר יותר (Tuckman and Jensen 1977)

סיכום

מסקירה קצרה זו אנו יכולים לראות את המשמעות של קבוצות ומדוע חשוב להתערב בהן (להנחות אותן, להדריך אותן, להוביל אותן, א.ר.). התערבויות בקבוצה עשויות לחזק את יכולתן להפוך למקומות משמעותיים של עזרה הדדית וחיים טובים משותפים, ולסייע להן להפוך ליותר מספקות עבור חבריהן. חשוב לזכור כי קבוצות הן חלק חשוב ביותר של החוויה האנושית והן ממלאות תפקיד קריטי בעיצוב חייהם של אנשים ובהשפעה על החברה בכללותה.